

TALABA YOSHLARNING TA'LIM VA TARBIYASIDA HADISLARNING AHAMIYATI.

DOI: 10.5281/zenodo.11122315

Ro'ziqulov R.F.

Samarqand davlat veterinariya medisinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti - o'quv uslubiy boshqarma boshlig'i, professor v.b.

Annotatsiya. Talabayoshlarning ta'lim-tarbiyasida foydalanish uchun hadisshunos (muhaddis) olimlarning odob-axloq, insoniylik mavzusidagi ibratli fikrlari va hadis ilmining ilmiy-ma'naviy asoslari o'rganildi.

Kalit so'zlar: Islom dini, Qur'oni Karim, Hadis ilmi, hadisshunos (muhaddis) olimlar, ilm, ta'lim, tarbiya, odob, axloq.

Mavzuning dolzarbligi. Mamlakatimizda hukm surayotgan tinchlik va osoyishtalik, dinlararo bag'rikenglik, millatlararo totuvlik hamda hamjihatlik yurtimiz taraqqiyoti yo'lida amalga oshirilayotgan ezgu ishlarning mustahkam asosi bo'lib xizmat qilmoqda.

Mustaqillik yillarida hayotimizning turli jabhalarida tarixiy ahamiyatga molik ko'plab o'zgarishlarning guvohi bo'ldik.

Ayniqsa boy tariximiz, qimmatli ma'naviy qadriyatlarimiz, uzoq o'tmishda yashab olamshumul ahamiyatga ega asarlar yaratgan buyuk allomalarimizning nomlarini tiklashdek salmoqli ishlar amalga oshirildi.

Kelajak - bugundan boshlanadi. Hozir ta'lim va tarbiya masalasiga etibor qilinmasa, kelajak boy beriladi. Ma'naviy va ahloqiy poklanish, imyon, insof, diyonat, or-nomus, mehr-muhabbat kabi chinakkam insoniy fazilatlar o'z-o'zidan kelmaydi.

Hammasining zaminida **ta'lim va tarbiya yotadi.**

Bugungi kunda Islom dini, Qur'oni Karim, Hadis ilmining ilmiy-ma'naviy asoslaridan, odob-axloq, insoniylik mavzusidagi ibratli fikrlaridan talaba yoshlarning ta'lim va tarbiyasida foydalanish katta ahamiyatga egadir.

Mavzuning mazmun-mohiyati. Har bir ota-ona o‘z farzandini kelajakda odobli, ahloqli, xalq uchun, jamiyat uchun halol, vijdonan mehnat qiladigan inson bo‘lib yetishishini orzu qiladi, olim bo‘lmasa ham, odam bo‘lsin deydi.

O‘zbek xalq maqollarida **“bolani yoshligidan o‘rgat, otni boshidan”** degan chiroyli bir ibora bor. Buning uchun ota-ona o‘z farzandining bugunini emas, uning ertasi, kelajagini o‘ylab, tarbiyasi va ta’lim olishini to‘g‘ri tashkil qilish lozim.

Qadimda ota-onalarimiz bola tarbiyasida “savob” va “gunoh” iborasidan keng foydalanib kelishgan. Bolalarni savob bilan gunoh ishni ajrata bilishga o‘rgatishgan. Odamzodning o‘ng yelkasida o‘tirgan farishta savob ishlarni, chap yelkasidagi farishta gunoh ishlarni taroziga solib turganini, qaysi pallasini og‘ir kelsa, shunga qarab qiyomatda jazo berishlarini qariyalarimiz ko‘p gapirishadi.

Balki, bu gaplar bola tarbiyasi uchun qo‘llanilgan bir usuldir. Yaxshi bilan yomonni, savob bilan gunohni ajrata bilishni, faqat savob ishlar qilishni o‘rgatadigan bundan ortiq biron bir usul topish qiyin bo‘lsa kerak...

Bugungi kunda turli diniy ta’limotlarni o‘rganish, tadqiq etish, bu umri boqiy sarchashmalardan baxramand bo‘lishga intilish ma’naviy zaruratga aylanib bormoqda.

Qur’on va hadislar islomning asosiy manbalari bo‘lishi bilan birga, musulmonlar hayotini tashkil etish uchun muhim qo‘llanma hisoblanadi.

Qur’oni karim – Islom dininig birlamchi muqaddas manbasi, 23 yil mobaynida Muhammad (alayhissalom)ga Jabroil farishta orqali ba’zan oyat-oyat, ba’zan esa to‘liq sura tarzida nozil qilingan ilohiy kitob.

Hadis – (arab. **“yangi”, “so‘z”**). Islom dininig Qur’ondan so‘ng muqaddas manbasi bo‘lib, Muhammad Payg‘ambar (alayhissalom)ning aytgan so‘zlari, qilgan ishlari haqidagi rivoyatlar.

Hadislar Qur’on suralarida belgilab berilgan kundalik turmush bilan bog‘liq huquqiy va axloqiy me’yorlar, marosimlar va urf-odatlarini nasihat, ko‘rsatma, yo‘llanma tarzida xalq ongiga singdirishning ta’sirchan vositasidir.

Hadislar Sharq xalqlarining qimmatli ma’naviy qadriyati bo‘lib, u VII asrda muhim ilmiy yo‘nalish sifatida paydo bo‘ldi. Ularni to‘plash, kitobatga keltirish,

ularning tarbiyaviy ahamiyatini xalqqa targ‘ib etuvchi hadisshunos (muhaddis) olimlar paydo bo‘ldi.

Payg‘ambarimiz Muhammad sallolohu alayhi vassalomning ezgu g‘oyalari va niyatlarini ifoda etuvchi hadislar yoshlarni shubhasiz, mangu hayot falsafasiga oshno etadi, imonli va pokdomon bo‘lishga, haqiqat va adolat tantanasi uchun kurashish, jaholat va qabihli yo‘lni to‘shishga undaydi.

Tarbiyaning eng og‘ir, mashaqqatli vaqti –dastlabki, ya’ni tarbiyaning ona qo‘liga topshirilgan vaqtidir. Odam bolasining turmush maydonida egallagan sifatlarining barchasini ona qo‘ynida berilgan tarbiyaning ozig‘i deb bilmoq kerak.

Dunyoda ham, oxiratda ham tinchlik tilagan kishi butun og‘irliklarini ko‘targan, yuragiga millat va turmush urug‘ini sochgan onasining rizoligini olishi, uni qattiq xurmat qilmog‘i lozim.

Shuning uchun ham hadislarda bu mavzuga alohida to‘xtalib: “Avvalo onangga, yana onangga va yana onangga, so‘ng otangga yaxshilik qil”, “Jannat onalaringiz oyoqlari ostidadir”, “Ota-onalarning keksalik vaqtida har ikkisini yoki biri bo‘lmaganda boshqasini rozi qilib, jannatliy bo‘lib olmagan farzand xor bo‘lsin, xor bo‘lsin va yana xor bo‘lsin” yoki “Agar ota-ona birdaniga chaqirib qolishsa avval onaga javob qil!” deyiladi.

Dasturxonimiz ko‘rki, ne‘matlar sultoni non haqida ham hadisda alohida to‘xtatilib o‘tiladi. Zero, birgina “Nonni hurmat qilingiz” hadisi orqali Rasululloh non inson uchun turmush dunyosida zarur bo‘lgan narsalarning birinchisi bo‘lganligidan ko‘p o‘rinda bug‘doy ekishga, uning barakasini saqlab, xurmat qilishni buyurgan.

Hadislarda “savob” mohiyatini ochib beruvchi yana bir qancha fazilatlar mujassamlashgan.

Tinchlik va xotirjamlik haqida: Hadisi sharifda“Tinchlik-xotirjamlik ikki eng aziz va ulug‘ ne‘matdirki, bundan ko‘p odamlar mahrumdirlar hamda buning qadriga yetishmaydilar” deya insonlarni tinchlikning qadriga yetishga, o‘zaro ahil-inoq yashashga chaqirilgan.

Do‘stlik va insonparvarlik xaqida: “Birodaring biror og‘ir ahvolga tushib turganda sen uning ustidan kulma. Agar kulsang Ollohi Taolo unga marhamat qilib og‘irini yengil qilishi va uning kunini sening boshingga solib qo‘yishi mumkin.”

Tozalik va pokizalik haqida: “Tangri pokdir, pokizalikni yaxshi ko‘radi, tozadirki, tozalikni yaxshi ko‘radi, saxiydirki, saxiylarni yaxshi ko‘radi, hovli, sahn va turar joylaringizni toza tutinglar”, “Tishlarin-gizni (misvoq bilan) tozalab yuringlar va tozalikka odat qilinglar”.

Ma‘naviy aql-idrok haqida: “Qaysi birlaringda jahlu g‘azab qo‘zisa, darhol sukut saqlashga o‘ting!”. “Beshta narsadan oldin beshta narsani g‘animat bil:” o‘limingdan oldin tirikligingni, betobligingdan oldin salomatligingni, bandligingdan oldin bo‘sh vaqtingni, keksaligingdan oldin, yoshligingni, faqirligingdan oldin, boyligingni g‘animat bil”.

Holbuki, bolalik davri hayotga tayyorlanish, yoshlik davri esa o‘rganish va intilish davridir. Bola tili chiqib, so‘zlasha boshlagan yoshidan e’tiboran ta’lim-tarbiya olishi, yosh avlod esa zarur bo‘lgan ilm va kasb-hunarlarini o‘rganishi, milliy va jahon madaniyati durdonalaridan boxabar bo‘lishga intilishi zarurdir.

Ma’lumki, inson butun umri mobaynida ilmga tashna va uni o‘rganadi, hayotning sir-asrorlarini faqat ilm orqali bilib oladi.

Ilm olishga rag‘bat musulmon dunyosida juda keng targ‘ib qilinadi.

Jumladan, Qur’oni karimda “Ilm” so‘zi turli ma’nolarda 811 joyda takrorlanishi uning o‘rni qanchalik yuqori ekanligini ko‘rsatadi.

Buyuk bobokolonimiz **Imom Buxoriy rivoyat qilgan hadislarida:** “Dunyoda ilmdan boshqa najot yo‘q va bo‘lmagay” hamda “Ilm talab qilish har bir musulmonga farzdir” deb ta’kidlaganlar.

Muborak hadislarda: “Ilm olish har bir musulmon er va musulmon ayol kishi uchun farzdir”, “Beshikdan to lahadgacha ilm oling”, “Ilmni hattoki Xitoyda bo‘lsa ham o‘rganing”, “Ilm o‘rganish ibodat qilishdan afzaldir” yoki “Bir soat ilm o‘rganmoq, bir tun uyg‘onib ibodat qilmoqdan hayrliroqdir” deb, ta’kidlangan.

“**Ilm egallang!** Ilm saxroda do‘st, hayot yo‘llarida - tayanch, yolg‘izlik damlarida - yo‘ldosh, baxtiyor daqiqalarda - rahbar, qayg‘uli onlarda - madadkor, odamlar orasida - zebu-ziyinat, dushmanlarga qarshi kurashda - quroldir”.

Demak, hadislar orqali doimo ilm o‘rganishga, ilmga umrni baxshida etishga da‘vat qiladi.

Shunday ekan, talaba yoshlar o‘z fursatini ilmu hunar hosil qilmay, behuda sarf etsa, demak, hayotning oltin kalitini topa olmabdi va unga kelajakda kamolot darvozasi ochilmaydi.

Xulosalar. Biz yuqorida talaba yoshlarning ta‘lim va tarbiyasi, odob va axloqiga oid hadislarining ba‘zi birlaridan namunalar keltirdik xolos.

Binobarin, hadislardan oilada ota-ona, bog‘chada tarbiyachi, ta‘lim muassasalarida o‘qituvchi foydalansa, albatta foydadan xoli bo‘lmaydi. Zero, Payg‘ambarimiz o‘z hadislaridan birida: “Bir odam ummatim uchun mening sunnatimdan qirq hadisni yod olsa, qiyomat kunida u kishini o‘zimning shafotimga olurman” deydilar.

Bugungi kunda Hadislardan dars va darsdan tashqari mashg‘ulotlarda, tarbiyaviy soatlarda foydalanish orqali biz jamiyatimizda davom etayotgan salbiy hodisalarga bir oz bo‘lsada chek qo‘yib, talaba yoshlarimizga sharqona odob-axloq me‘yorlarini singdirib, ularni ezgu g‘oyalar ruhida tarbiyalab, qalbida Vatanga muhabbat va sadoqat tuyg‘usini yanada kuchaytirishimiz mumkin.

Ma‘lumki talaba yoshlarning tarbiyasida kitobni o‘rni kattadir. Chunki kitob insonni ulug‘laydigan va komillikka yetaklaydigan beqiyos manbadir.

Shu bois eng avvalo talaba yoshlarda kitobxonlik ko‘nikmasini shakllantirish, kitob o‘qishga bo‘lgan qiziqishni oshirish o‘ta muhim vazifadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Абу Абдуллох Муҳаммад ибн Исмоил Ал-Бухорий. “Ҳадис”. (Ал-жомиъ ас-саҳиҳ - ишонарли тўплам 1,2,3,4). Қомуслар бош таҳририяти. Тошкент -1994 йил.

2. Алимов У. “Суннат ва ҳадис”. Тошкент: Sharq – 2012.
3. Тешабой Зиёев. “Юз бир ҳадис”. Тошкент: “Меҳнат” -1991 йил.
4. А.Ҳасанов, О.Юсупов, К.Шермухамедов, У.Ғафуров,
5. Ж.Каримов. “Диний мутаассиблик: моҳият, мақсадлар ва олдини олиш йўллари”.“Тошкент ислом университети наشريёт-матбаа бирлашмаси”. Тошкент– 2017.
6. [http: www. buxoriy.uz](http://www.buxoriy.uz) – Тошкент ислом институти веб-сайти.